

« علوم تربیتی »

سال دوم _ شماره ۵ _ بهار ۱۳۸۸

ص ۵۳-۸۲

الگوی بهینه برنامه درسی برای دوره پیش از دبستان

رباب پیری^۱

دکتر یوسف ادیب^۲

چکیده

پژوهش حاضر با هدف طراحی الگوی بهینه برنامه درسی برای دوره های آمادگی و مقایسه آن با وضع موجود انجام گرفته با توجه به این که در ایران برای دوره آمادگی الگوی نسبتاً جامع که دارای چهارچوب و سرفصل های مشخصی باشد و بتواند به همه جوانب کودک توجه نماید وجود ندارد. در این پژوهش با ارائه یک الگو، با عنوان "الگوی برنامه درسی رشد گرا و خلاقیت محور" برای کودکان دو زبانه ی آذربایجان و منطبق ساختن آن با سرفصلهای دروس ابتدایی به رشد همه جانبه کودک و خلاقیت توجه بیشتر شده است روش تحلیلی و استنتاجی برای تعیین عناصر الگوی بهینه و روش پیمایشی برای اعتبار یابی الگو مورد استفاده قرار گرفت.

نتایج پژوهش:

- ۱- عناصر الگوی بهینه برنامه درسی شامل: اهداف کلی و جزئی، محتوا، سازماندهی محتوا، فعالیت های یادگیری، روشهای آموزشی و پرورشی، ارزشیابی، نقش مربی، نقش مدیر، نقش والدین در الگوی پیشنهادی می باشد.
- ۲- اعتباریابی الگوی پیشنهادی، بر اساس نظر اساتید مرتبط، ۰/۹۹/۶۲ می باشد.

واژه های کلیدی:

آمادگی، پیش دبستانی، الگو، طراحی، عناصر، وضع مطلوب، وضع موجود، اعتبار یابی.

- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی

- استادیار دانشگاه تبریز

مقدمه

بنیان‌های دانش، مهارت و نگرش‌ها از دوره‌ی پیش دبستانی شکل می‌گیرند و اهمیت و ضرورت آنها برای خاص و عام پذیرفته شده‌اند. پس ضروری است که هر تحول و نوآوری آموزشی را از سالهای اولیه‌ی کودکی مورد توجه قرار داد و برنامه‌ریزی برای دوران کودکی و بعد از آن را بر پایه و بنیان قوی بنا نهاد. برنامه‌ریزی موفق آن است که به حداکثر مولفه‌های تاثیرگذار توجه کند و قابلیت‌های آنها را برای پرورش بیش‌ترین ابعاد وجودی انسان به کار گیرد. برنامه‌ریزی که به پرورش کل شخصیت انسان، با توجه به حداکثر استفاده از امکانات و شرایط موجود بیندیشد و چشم‌اندازهای آینده‌ی جامعه بشری، امروز و گذشته آن را مد نظر داشته باشد (بازرگان، ۱۳۸۶).

مراکز پیش دبستانی^۱ از مناسبترین مکانهایی می‌باشد که می‌تواند به آموزشهای صحیح جهت رفع مشکلات، هم به اولیاء دانش‌آموزان و هم به مربیان کمک نماید. کودکی که در کودکانستان است از کودک دبستانی انعطاف پذیرتر بوده و جنبه پذیرش آنها بیشتر است و با ارائه آموزشهای مناسب می‌توان در پیشرفت تحصیلی آنان در دوره‌ی دبستان نیز موثر بود (مفیدی، ۱۳۸۶).

در سالهای اولیه کودکی، مفاهیم از راه بازی آموخته می‌شوند بنابراین فرایند کسب تجربه به طور طبیعی برای بچه‌ها اتفاق می‌افتد. بچه‌ها مفاهیم علمی را از راه آزمایش پدیده‌های پیرامونی خود، کسب می‌کنند. روند پرورش کودک در این دوره اساساً مبتنی بر فراهم کردن فرصت‌هایی برای کسب دانش، اطلاعات، مهارت تفکر، تشویق، پرسش، اجرای پژوهش‌های ساده و شکوفایی توانایی‌های ذاتی کودکان می‌باشد. وظیفه‌ی مربی در این دوره تنها به تدریس منحصر نمی‌شود. مربی باید فرایندهایی را طراحی، هدایت و سرپرستی کند که به نوآموزان امکان بدهد دانش و مهارت‌های گفته شده را، شخصاً به دست بیاورد. برنامه‌های آموزشی

^۱ - Pre school

این دوره باید به گونه‌ای باشد که از انعطاف لازم برای به ثمر رسیدن این خواسته‌ها و توجه به تمایلات و نیازهای کودکان برخوردار باشد. بر این اساس رویکرد برنامه‌ها و فعالیت‌ها در این دوره باید کودک محور^۱ بوده و مبتنی بر علاقه‌ها، خواست و توانایی کودکان قرار گیرد (صادقیان، ۱۳۸۶).

مراکز پیش دبستانی، می‌توانند با استفاده از الگوهای آموزشی مناسب ضمن ایجاد جاذبه برای کودکان که تازه از والدین خود جدا شده‌اند، بطور غیرمستقیم تاثیر مثبتی در روند تحصیلات آتی آنان داشته باشد این مراکز فرصتهایی را فراهم می‌آورد که کودک با آزمایش‌ها، اشیاء و مکان‌های متنوع روبرو شده و کسب تجربه می‌کند. کودک با دیگر همسن و سالان خود مواجه می‌شود و به تمایل معنی‌دار و غنی می‌پردازد چون اساس کار در پیش دبستان بر مبنای بازی می‌باشد، الگوهای مورد استفاده در مراکز پیش دبستانی اکثراً کودک محور است که از رویکرد بازی و فعالیت‌ها پیروی می‌کند. این مراکز، مراکزی است که برنامه آن آماده کردن کودکان برای دوره ابتدایی و مبنایی برای رشد خواندن، نوشتن و حساب کردن تشکیل می‌شود و همچنین انضباط درونی را در کودکان بهبود می‌بخشد مرحله‌ای است برای رشد قوای جسمی، ذهنی و اعتقادی کودک آن هم بطور هماهنگ و متعادل نه به صورت تفکیک و جدا از هم (گنجی، ۱۳۷۶).

تحقیقاتی که در طی چندین دهه، انجام یافته‌اند اهمیت سالهای اول زندگی (از تولد تا ۸ سالگی) را در رشد و تحول انسان به اثبات رسانیده‌اند، زیرا در طی این سال‌ها مسیر زندگی افراد تعیین می‌گردد. مطالعات بیانگر این مطلب هستند که تعلیم و تربیت اولیه و با کیفیت بالا موجب کاهش میزان ترک تحصیل، مردودی در سالهای ابتدایی و لزوم به کارگیری تعلیم و تربیت ویژه در سالهای آتی

¹ - child - centered

می شود. این اثرات مثبت، به صورت پس اندازهای قابل توجهی برای مالیات دهندگان در می آیند.

آموزش و پرورش دوران اولیه کودکی در دوره معاصر، ریشه در اندیشه های متفکران اروپائی مثل کمینوس، روسو، پستالوزی، فروبل، رابرت آون، خواهران مک میلان و مونته سوری دارد که نظریه ها و عملکرد آنها، امروزه منبع اصلی فلسفه و کارهای تربیتی قرار گرفته است که برای تعلیم و تربیت تا سن ۶ سالگی و تاثیر آن در دوره های بعدی اهمیت زیادی قائل شده اند. مجمع بین المللی آموزش همگانی در سال ۱۹۳۹ توصیه نمود: «آموزش و پرورش پیش از دبستان که به کودکان سنین پیش از آموزش اجباری اختصاص دارد؛ باید مورد توجه خاص مقامات آموزش و پرورش باشد و بتواند در دسترس همه کودکان قرار گیرد (عباسی، ۱۳۸۲).

اما با توجه به نگرشها، فرهنگها و ارزشهای متفاوت در جوامع مختلف، الگوهای آموزشی مختلفی در مراکز آموزش پیش دبستانی اجرا می شود. در حال حاضر بیشترین الگویی که مورد استفاده قرار می گیرد واحد کار می باشد اما مریبان برای ارائه واحد کار از چهارچوبهای متفاوت وسیله ای استفاده می نمایند و در این الگوها بیشتر بر رشد شناختی کودک تکیه می شود و در صد خیلی کمی به سایر موارد از قبیل رشد جسمی - عاطفی - زبان و پرورش خلاقیت و... اهمیت می دهند، و الگویی که بتواند به همه جوانب رشد کودک به طور یکسان اهمیت داده و خلاقیت او را محور قرار دهد وجود ندارد و اغلب به طور جسته گریخته به آموزش و پرورش کودکان پرداخته می شود ضمن اینکه نظریه های برنامه درسی مورد استفاده بیشتر در راستای دیدگاه رفتاری و موضوع محور است. از طرف دیگر چون نظام برنامه درسی پیش از دبستان غیر متمرکز است مراکز پیش از دبستان حق دخل و تصرف در برنامه های از قبل آماده شده را دارند لذا طراحی الگویی که بتواند نیازهای منطقه ای را در برگیرد و بر ویژگیهای بومی استوار باشد ضروری به

نظر می‌رسد. بنابراین، این تحقیق در نظر دارد با مطالعه الگوهای گوناگون و نیازهای واقعی کودکان، الگوی بهینه برنامه درسی دوره پیش از دبستان را طراحی و اعتبار یابی نماید.

متدولوژی: تجارب سالهای اولیه هر کودک در رشد همه جانبه وی از جمله شکل‌گیری شخصیت او بسیار موثر است. و دوره پیش دبستانی فرصت ارزشمندی را برای یادگیری، رشد و استفاده از مزایای علمی و از بین بردن شکاف سطوح فرهنگی فراهم می‌کند که در سالهای بالاتر دشوار است. توجه به نقش اساسی خلاقیت در زندگی، ضروری است و باید این توانایی ارزشمند را در کودکان پرورش داد. تحقیقات روانشناسی و تجربیات انجام شده، تا حدودی نشان داده‌اند که می‌توان خلاقیت را پرورش داد. اعتقاد به امکان پرورش خلاقیت و سایر خصوصیت‌های فرد، نگرش ما را نسبت به توانایی‌های عظیم انسانی، در جهت مثبت تغییر می‌دهد و ما را به جستجوی شیوه‌های مناسب برای رشد و شکوفایی آنها وامی‌دارد. همچنین هدف از دوره آمادگی در مراکز پیش از دبستان بر محور رشد کودک می‌باشد و رشد و توانایی‌های کودک در همه فعالیت‌ها و برنامه‌ها باید در اولویت قرار گیرد. با توجه به اهمیت رشد و خلاقیت، در الگوی پیشنهادی سعی شده است که در کلیه اهداف و برنامه‌ها اعم از روش‌ها، فعالیت‌های یادگیری، محیط یادگیری، محتوا به این دو بعد توجه شود.

با نظر به اینکه در این پژوهش به دوزبانگی و ویژگی‌های بومی کودکان آذربایجان نیز مورد توجه بوده است لذا برای کودکان دوزبانه آذربایجان طراحی گردیده برای همین توجه مختصات فرهنگی و جغرافیایی و تقویت زبان مادری کودکان دوزبانه به عنوان هدف در نظر گرفته شده و در محتوا، فعالیت‌های یادگیری و... برنامه‌هایی متناسب با آن ارائه گردیده است. همچنین به دوره آمادگی به عنوان یک دوره تقریباً رسمی نگریسته می‌شود در الگوی طراحی شده آماده شدن برای سال اول ابتدایی به عنوان یک هدف کلی می‌باشد و پیش‌نیاز فهرست

دروس سال اول ابتدایی در الگوی پیشنهادی وجود دارد. الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور با الگوی طراحی شده عباسی ۱۳۸۲ در عنصر فعالیتهای یادگیری، نقش مربی، روشهای آموزشی و پرورشی و قسمتی از محتوا همسوست. و در عنصر نقش والدین، نقش مدیر، محیط یادگیری، قسمت عمده ای از اهداف از جمله فرهنگ و گویش محلی-آماده شدن برای سال اول ابتدایی و توجه به خلاقیت نا همسوست البته لازم به ذکر است که دلیل ناهمسو بودن این است که در موارد فوق، در الگوی طراحی شده اشاره ای نشده است.

بنابراین این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این سوال است که

- مفروضات و اصول برنامه دوره پیش از دبستان کدام است؟
- ویژگیهای عناصر الگوی بهینه برنامه درسی کدام است؟
- الگوی مطلوب از چه اعتباری برخوردار می باشد؟

مفروضات زیر بنایی الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور در مراکز پیش از دبستان کدام است؟

فرضهای مورد نظر در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور شامل موارد زیر می باشد.

- کودکان از نظر تواناییها، علایق و نیازهایشان با یکدیگر متفاوتند و به میزان متفاوت نیز رشد می کنند.
- کودکان به طور ذاتی کنجکاو هستند و برای یادگیری درباره دنیای پیرامون شان انگیزه فراوانی دارند (در یافتن پاسخ سوالها و تحقق خواسته های خود پیگیرند).
- آمادگی و رسش شرط اساسی یادگیری است اما با فراهم کردن شرایط می توان این آمادگی را زودتر فراهم نمود.

- آموزش قبل از دبستان بیشترین تاثیر را بر رشد ابعاد گوناگون شخصیت دارد بنابراین با ارائه برنامه های صحیح ابعاد گوناگون از جمله رشد عاطفی، جسمانی و... به طور متوازن رشد می یابد.
- آموزش های قبل از دبستان تاثیر قابل توجهی بر عملکرد تحصیلی، سازگاری اجتماعی و... در دوره های بالاتر دارد.
- در دوره پیش دبستانی کسب تجربه باید بر اساس مشاهده و عمل توأم گردد.
- یکی از حقوق اساسی انسان آشنایی با دین، زبان، فرهنگ و موقعیت اجتماعی و جغرافیایی خویش است.
- تمامی کودکان فعال و پرجنب و جوش اند و تمام روز را می توانند بدون، پیرند و بازی کنند.
- کودکان، موضوعات گوناگون را به سبک ها و روش های متفاوت یاد می گیرند.
- آمادگی لازم برای یاد گرفتن مهارت ها و پرورش یافتن بر اساس فرصتهای آموزشی طراحی شده را دارند.
- خلاقیت در کودکان پیش دبستانی به عنوان رویکردی برای تفکر، عمل یا ساختن چیزهایی که برای کودک بدیع هستند مورد نظر قرار می گیرد.
- خودمداری از خصوصیات برجسته همه کودکان پیش دبستانی می باشد. کودک خود را محور عالم احساس می کند و بر نظرات خود تکیه دارد.
- بازی عاملی است که از طریق آن کودک به توازن، تعادل و رشد و یکپارچگی و هماهنگی می رسد.
- کودکان دوره پیش دبستانی، آمادگی زیادی برای یادگیری زبان و مهارتهای زبانی دارند.

- کودکان با تجارب گوناگون وارد کودکانستان می شوند بنابراین فراهم نمودن محرک های متنوع می تواند موجب پیشرفت آنها بر اساس تجارب پیش باشد.
- کودکان دوره پیش از دبستان تخیلی هستند و این تخیل زمینه ی مساعدی برای بروز خلاقیت و نوآوری است.

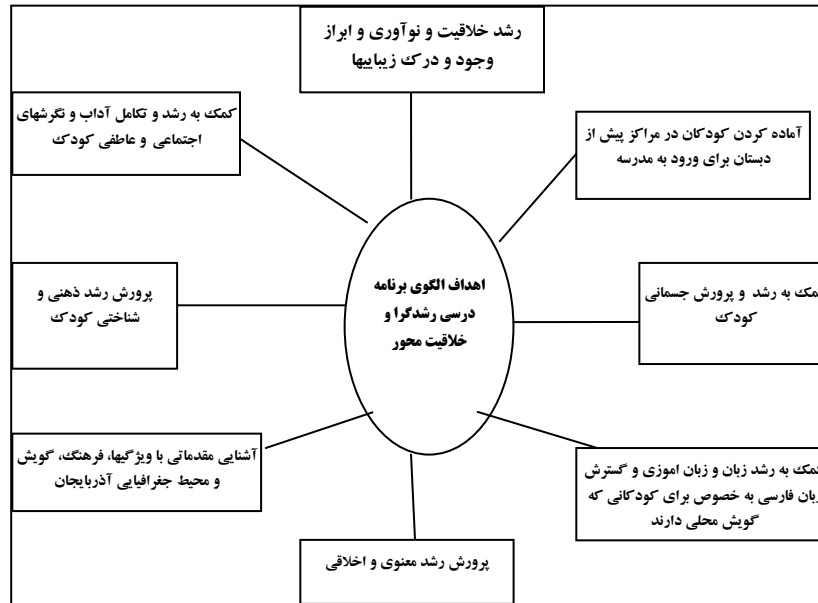
اصول حاکم بر الگوی برنامه ی درسی رشدگرا و خلاقیت محور کدام است؟

- ✓ برنامه درسی باید به اقدام هدفمند در کودکان برای پایه گذاری سواد آموزی توجه نماید.
- ✓ برنامه درسی باید به اصل توجه به تجربه، عمل کردن و بازیهای خلاقانه در آموزش و تربیت کودک (توجه به هوش عملی) توجه نماید.
- ✓ برنامه درسی باید به فرهنگ و موقعیتهای جغرافیایی بومی - محلی توجه نماید.
- ✓ برنامه درسی باید به آموزش مهارتهای اولیه زندگی در کودک و حمایت از استقلال طلبی او کمک نماید.
- ✓ برنامه درسی باید به پرورش حواس پنجگانه کودک با اصول کودک محوری - بازی محوری توجه نماید.
- ✓ برنامه درسی باید به تفاوت های فردی هر کودک و شناخت استعداد ها و توانائیهای فردی اهمیت دهد.
- ✓ برنامه درسی باید به تامین یک وضعیت حمایتی دو جانبه از سوی خانه و مدرسه برای رشد و تکامل کودک توجه نماید.
- ✓ برنامه درسی باید موجب عزت نفس، احساس ارزش و کفایت شخصیتی، خود اتکایی، سلامت و امنیت فردی در کودک شود.

- ✓ برنامه درسی باید فعالیتهایی را تدارک ببیند که موجب خلاقیت کودکان شود.
- ✓ برنامه درسی باید فعالیتهای آموزشی و تربیتی با ویژگیهای شناختی، جسمانی، عاطفی، اجتماعی کودکان تطبیق نماید.
- ✓ برنامه درسی باید به حفظ بهداشت روانی متناسب با ویژگیهای روان شناختی کودک پیش دبستانی توجه نماید.
- ✓ برنامه درسی باید اهداف و برنامه های پیش دبستانی را با اهداف و برنامه های دبستان تطبیق دهد و پیش نیازی لازم را برای ورود به دوره ابتدایی فراهم نماید.
- ✓ برنامه درسی باید قوه مشاهده کودک را تقویت کند .
- ✓ برنامه های درسی دوره پیش از دبستان باید با سطح توانایی های کودک هماهنگ شود.
- ✓ محتوای برنامه درسی باید با سطح دانش و تکنولوژی نوین تطابق داشته باشد.
- ✓ برنامه درسی باید به اصل پرورش شادی، مهربانی، کوشایی، استقلال فردی، شهروندی در کودک توجه داشته باشد.
- ✓ برنامه درسی باید زمینه را برای انعطاف پذیری برنامه و چند رسانه ای بودن آنها فراهم نماید.
- ✓ برنامه درسی باید به مسائل دینی و قرآنی و پرورش کودکانی با فطرت خدا جویی توجه کند.

اهداف کلی و جزئی الگوی پیشنهادی کدام است؟

اهداف الگوی برنامه درسی رشد گرا و خلاقیت محور

۱- آماده کردن کودکان در مراکز پیش از دبستان برای ورود به آموزش رسمی مدرسه

۲- رشد خلاقیت و نوآوری و ابراز وجود و درک زیباییها

۳- کمک به رشد و پرورش جسمانی کودک

۴- کمک به رشد و تکامل آداب و نگرشهای اجتماعی و عاطفی کودک

۵- پرورش رشد ذهنی و شناختی کودک

۶- کمک به رشد زبان و زبان آموزی و گسترش زبان فارسی به خصوص برای کودکانی که گویش محلی دارند.

۷- آشنایی مقدماتی با ویژگیها، فرهنگ، گویش و محیط جغرافیایی آذربایجان

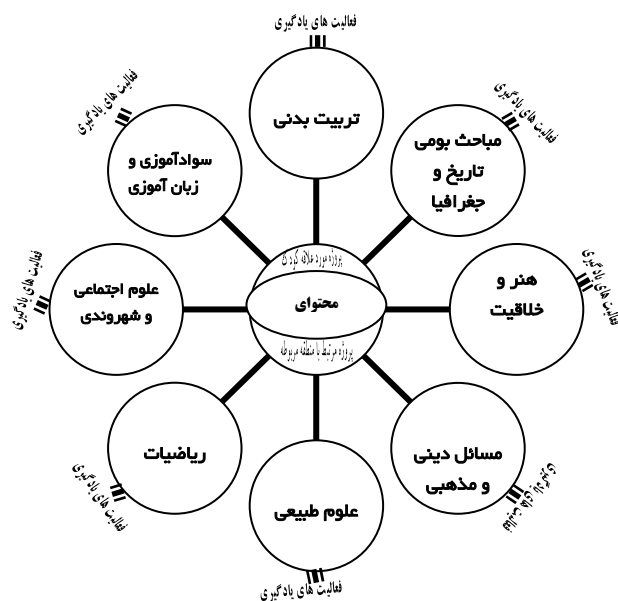
۸- پرورش رشد معنوی و اخلاقی

محتوای برنامه درسی درالگوی پیشنهادی

محتوای دوره پیش از دبستان در برگرفته از انتظارات یادگیری درباره موضوعات متنوعی از قبیل: علوم طبیعی و اکتشاف- ریاضیات و حل مساله- علوم اجتماعی، شهروندی و نمایش خلاق- سواد آموزی و زبان آموزی و کاربرد- تربیت بدنی و کوشایی- مباحث بومی، تاریخ- جغرافیا، تجربه و تحلیل- هنر و خلاقیت- مسائل دینی و مذهبی و کنجکاوی می باشد که از طریق فرصتهای یادگیری متنوع و سازنده در اختیار کودکان قرار می گیرد. انعطاف در انتخاب محتوا با توجه به شرایط زمانی، مکانی، نقش والدین، نقش مربی حتماً وجود خواهد داشت.

محتوای پیش دبستانی مطرح شده در زیر بر اساس دروس دوره ابتدایی تنظیم شده است تا محتوای دوره آمادگی به عنوان پیش نیازی برای دروس دوره ابتدایی محسوب گردد.

محتوای الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

محتوای علوم طبیعی و اکتشاف در الگوی برنامه درسی رشد گرا و خلاقیت محور

ذکر چند نمونه:

- انسان (بدن انسان، حواس پنجگانه، رشد انسان، عوامل موثر در رشد) بر اساس تجربیات واقعی و علت و معلولی).
- گیاهان (انواع میوه ها، رشد آنها) بر اساس تجربیات واقعی و علت و معلولی
- جانوران (انواع جانوران، رشد آنها، محل زندگی، تغذیه و...) بر اساس تجربیات واقعی و علت و معلولی
- وسایل نقلیه و عادات ایمنی

محتوای ریاضیات و حل مساله در الگوی برنامه درسی رشد گرا و خلاقیت محور

ذکر چند نمونه:

- مهارت اندازه گیری و تخمین زدن: مهارتهایی شامل بیان و کاربرد مناسب واحد ها (غیر استاندارد) در اندازه گیری، تخمین زدن، ارتباط فضایی، زمانی و مقایسه.
- مبداها: بالا، پایین، بالاتر، پایین تر، بالاترین، پایین ترین، دور، نزدیک، دورتر، نزدیک تر، دورترین، نزدیک ترین، وسط، چپ، راست، زیر، رو، عقب، جلو، داخل، خارج.
- مقایسه اندازه ها: زیاد، زیادتر، زیادترین - کم، کمتر، کمترین - پر، خالی، پهن - باریک، نازک، ضخیم - چاق، لاغر، کوتاه - کوتاهترین، بلند، بلندتر، بلندترین - سبک، سبک تر، سبک ترین، قبل، بعد، عمق، کنار، اینجا، آنجا.

محتوای دینی و قرآنی در الگوی برنامه درسی رشد گرا و خلاقیت محور

ذکر چند نمونه:

- تقویت رفتار کنجکاوانه کودک برای جستجو، پرسش زیاد، ایجاد نگاهی تازه، نشاط و شادمانی و تقویت فطرت ذاتی

- فراهم آوردن موقعیتهای زیاد برای پاسخ به سوالات کنجکاوانه کودکان در مورد مسائل معنوی
- در حد آشنایی با پیامبر اسلام (ص)، کتاب قران، ائمه اطهار از طریق قصه، داستان، نمایش و...

سواد آموزی و زبان آموزی با محوریت کاربرد در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

ذکر چند نمونه:

- نشان دادن تصویرهای متنوع به کودک که در زیر آن اسم تصویر نوشته شده و تکرار و تداوی کلمه همراه با تصویر آگاهی از چگونگی نوشته ها (نوشتن از راست به چپ، فاصله بین کلمات)
- آشنایی و استفاده از وسایل و لوازم التحریر برای آمادگی نوشتن
- آشنایی مقدماتی با حروف الفبا بدون نقطه در نوشتن و آشنایی با شکل الفبا بخصوص اگر کودک چند سال هست که در مهد کودک فعالیت دارد.

تربیت بدنی با محوریت کوشایی در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

ذکر چند نمونه:

- انجام حرکات درشت مانند راه رفتن، برقرار کردن تعادل، دویدن، پریدن، خزیدن چهار دست و پا راه رفتن، غلتیدن، لی لی کردن، بالا و پایین رفتن، حرکات موزون، پرتاب کردن، گرفتن، لگد زدن.
- انجام حرکات ظریف مانند نخ کردن (دوخت)، پاره کردن، پریدن، چسبانیدن، نقاشی کردن، رنگ آمیزی کردن ترسیم، نوشتن، تا کردن کاغذ، بازی با خمیر، مرتب کردن (دسته بندی) الگو سازی، دست ورزی با وسایل و مواد مختلف.

- ایجاد و کمک به حرکات تعادلی در هنگام راه رفتن، ایستادن، پریدن، دویدن.

هنر و خلاقیت با محوریت آفرینندگی در الگوی برنامه درسی رشد گرا و خلاقیت محور

ذکر چند نمونه:

- نقاشی آزاد (کمک بزرگی به رشد خلاقیت می کند بنابراین از نقاشی آزاد استفاده بیشتری می کنیم)
- کاردستی و انجام کارهای چسبانندی، رنگ آمیزی
- کودک آزادی و حق انتخاب و عدم محدودیت کودک

علوم اجتماعی، شهروندی با محوریت مهارت‌های زندگی

ذکر چند نمونه:

- توانایی کودک برای ورود به گروه همتایان و پذیرفته شدن در جمع
- کار گروهی و تجربه ی کار در گروه‌های کوچک، بهترین فرصت ها را برای (همکاری، مخالفت، مشارکت، و برقراری ارتباط به عنوان عضو یک) فراهم می آورد.
- رعایت نوبت از جمله مهارت‌های اجتماعی ضروری برای دستیابی کودک به رفتارهای مطلوب اجتماعی .

مباحث بومی - تاریخ و جغرافیا با محوریت نمایش خلاق

ذکر چند نمونه:

- بازدید از جاهای تاریخی آذر بایجان شهرستان (موزه - مسجد کبود - ائل گلی - مقبره الشعرا و...) و توضیح مقدماتی در مورد این آثار.

- در حدآشنایی با اعیاد و مباداها از طریق برگزاری مراسمات در مرکز پیش دبستانی مانند عاشورا- مبعث- تولد پیامبران و امامان- نیمه شعبان و...
- در حدآشنایی با لباسهای محلی آذری ها و پوشیدن این لباس ها در مهد کودک در روزهای خاص و گردشها.

سازماندهی محتوا در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

در سازماندهی محتوا سه محور ۱- مضامین، مهارتها و نگرشهای مؤثر بر پرورش کل شخصیت کودک ۲- پروژه های برگرفته از زندگی کودکان ۳- بعد فعالیت های مورد علاقه کودکان در نظر گرفته می شود همچنین نیاز های شهری یا روستایی کودکان نیز مد نظر می باشند. در سازماندهی محتوای برنامه درسی در الگوی پیشنهادی ارتباط عمودی و افقی به شکل زیر برقرار می گردد.

الف: ارتباط عمودی (توالی)

- ۱- ارتباط عمودی بر اساس پیش نیاز مفاهیم، مضامین و موضوعات
- ۲- ارتباط عمودی بر اساس توالی از آشنا به نا آشنا
- ۳- ارتباط عمودی بر اساس توالی از نزدیک به دور مثل خانه، محله- خیابان- شهر- استان- کشور.
- ۴- ارتباط عمودی بر اساس تمیز دادن به مفاهیم محسوس و مفاهیم تعریف شده
- ۵- ارتباط عمودی بر اساس علاقه به دیسپلین و موضوع (یعنی بر اساس علاقه موضوعی انتخاب می شود و در آن از موضوعهای گوناگون علمی مثل ریاضی، علوم طبیعی، علوم اجتماعی استفاده می گردد.

ب: ارتباط افقی (ایجاد یکپارچگی و وحدت)

در برقراری ارتباط افقی، برقراری تلفیق بین موضوعات بر اساس علائق و تمایلات دانش آموزان محور قرار می گیرد بدین ترتیب که موضوعی که احساس

می شود منطبق بر علائق و خواست کودک است با شناسایی مربی انتخاب می شود. سپس پروژه ای در قالب واحد های کار مرتبط با آن تعیین می گردد و کودکان شروع به فعالیت می کنند.

روشهای آموزشی و پرورشی در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور
 موثرترین روش آموزشی در الگوی پیشنهادی استفاده از روش ترکیبی می باشد که در الگوی پیشنهادی منظور از روش ترکیبی، ترکیب چندین روش به شرح زیر می باشد.

- ۱- روشهای مشاهده محیط و کسب تجربه
- ۲- روش عمل و تجربه مستقیم
- ۳- روش الگو گیری (داستان گویی و الگو گیری مستقیم)
- ۴- روش ایفای نقش
- ۵- روش پرورش تفکر خلاق
- ۶- روش بازی
- ۷- روش استفاده از شعر و موزیک
- ۸- روش طرح مسأله و مهارت حل مسأله
- ۹- روش های ترکیبی
- ۱۰- روش تئاتر و قصه گویی
- ۱۱- روش تکلیف کلاسی.

فعالتهای یادگیری در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

- ✓ علوم طبیعی (ذکر چند نمونه):
- انجام فعالیت هایی که به تشخیص ابزارهایی که به انسان در ساختن چیزها کمک می کنند.

- فعالیتهایی مانند ساختن ساختمان با استفاده از موادی مانند آجر، ماسه.
- فعالیت‌هایی برای حواس پنجگانه (بویایی - چشایی - بینایی - شنوایی - بساوی).
✓ ریاضیات (ذکر چند نمونه):
- حرکت خود کودکان و اشیاء برای نشان دادن اعداد ترتیبی (اولین، دومین، بعدی، آخرین).
- پیدا کردن مثال‌های ریاضی در داستانها (شمردن، گذشت زمان، مقایسه کردن).
- اجرای سرودهایی که از موسیقی استفاده می‌شود و شمارش اعداد و مفاهیم ریاضی در آن با استفاده از حرکات.
- ✓ مسائل دینی و مذهبی (ذکر چند نمونه):
- فعالیت‌هایی مانند قصه‌های ائمه اطهار و مسائل دینی برای آشنایی بیشتر با ائمه اطهار.
- آموزشی سوره‌های کوچک، آیات موضوعی و احادیث با استفاده از فعالیت‌هایی مانند بازیهای گروهی و فردی، مفهوم سوره‌ها، تصاویر، نقاشی و...
▪ از طریق فعالیت‌هایی مانند شعر، آشنایی با نام پیامبران
- ✓ سواد آموزی و زبان آموزی (ذکر چند نمونه):
- گوش کردن به داستانها و اشعار برای لذت بردن - درک پیامها و افزایش اطلاعات.
- بحث و گفتگو با کودکان در مورد پروژه‌ها و ایجاد زمینه برای آنها تا سوال طرح کنند.
- قصه‌سازی با استفاده از ترتیب تصاویری که در وسایل کمک آموزشی وجود دارد.
- ✓ تربیت بدنی (ذکر چند نمونه):
- بازرسی ماهانه قد و وزن.
- تدارک تغذیه جبرانی.

- بازرسی پزشکی به طور دوره ای.
- ✓ هنر و خلاقیت (ذکر چند نمونه):
- استفاده از عکس (مثلاً عکسهایی که صورتهای شاد یا غمگین را نشان می دهد).
- برای درست کردن کلاژ و عرضه عقاید کودکان.
- آمیختن رنگها برای تهیه ترکیبات و رنگ های جدید.
- بریدن، چسباندن و رنگ آمیزی.
- ✓ علوم اجتماعی و شهروندی (ذکر چند نمونه):
- استفاده از روشهای ساده در حل مسائل اجتماعی (کمک خواستن از معلم - صحبت درباره راه حل ها).
- استفاده از گردشهای علمی برای تشخیص ساختمانها و مکان های خاص و کارکردهای آنها (پارکها - فروشگاهها - بیمارستانها - کتابخانه های عمومی).
- استفاده از حالتهاى چهره، تن صدا، و سایر روشهای ارتباطی غیر گفتاری برای برقراری ارتباط با دیگران.
- ✓ مباحث بومی، تاریخی و جغرافیا (ذکر چند نمونه):
- بازدید از محلهای قدیمی و موزه های هنری و فرهنگی منطقه آذربایجان.
- بازدید از محلهای تولیدی و خدماتی مثل کبریت سازی، آتش نشانی و... منطقه آذربایجان.
- فعالیت هایی برای آشنا کردن کودکان با لباسهای محلی آذربایجانها مثلا در مراسمات از مرکز پیش دبستانی از لباس محلی استفاده کنند.

محیط یادگیری در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

برای یادگیری و فعالیت کودکان در دوره پیش از دبستان هم به فضای باز و هم فضای بسته نیاز داریم در الگوی رشد - خلاقیت محور سعی خواهیم کرد از وسایل طبیعی و ارزان قیمت استفاده شود.

در الگوی پیشنهادی ساختمان مرکز پیش دبستانی در یک و نهایتاً دو طبقه به متر از حداقل ۳۰۰ متر در خیابان اصلی و یا فرعی قرار گرفته باشد و دارای فضایی برای ایاب و ذهاب کودکان و خودروهایی سرویس و اولیای مهد کودک وجود داشته باشد. حیاط مهد کودک حداقل دارای متر از ۱۳۰ متر باشد و وسایلی از قبیل حیاط مجهز به سرسره، تاب، الاکلنک و همچنین محل مناسب برای شن بازی، استخر توپ، تنه درخت، درخت و گلکاری، وسایل چرخدار از جمله چرخ دستی و گاری، بلوک، طناب، توپ در اندازه های مختلف، لاستیک چرخ و یا حلقه های پلاستیکی برای انواع مهارت های حرکتی، دایره زنگی یا طبل برای ایجاد صداها و مطابق آن حرکات، فضای خالی دارای چمن مصنوعی یا طبیعی یا فوم برای دویدن، پریدن، لی لی کردن، جهیدن، تخته پرش، چهارپایه های کوچک برای اجرای انواع بازی های گروهی و خلاقانه وجود داشته باشد لازم به ذکر است که وسایل ارزان قیمت علاوه بر فعالیتهای بدنی برای انجام کارهای خلاقانه مناسب می باشد حیاط مهد کودک حتما باید دارای باغچه جهت کاشت گیاه توسط کودک و در صورت امکان یک محل بهداشتی و مناسب برای نگهداری حیوانات کوچک و بی آزار مانند جوجه، طوطی و... داشته باشد. و در مورد محیط بسته بهتر است مرکز پیش دبستانی دارای یک سالن بزرگ جهت نگهداری انواع وسایل داشته باشد اگر فضای سالن خیلی بزرگ باشد مراکزی برای آموزش محتواها در نظر گرفته شود اما در صورتی که سالن کوچک باشد وسایل مربوط به محتواها را در سالن قرار دهیم و هر مربی بر حسب نیاز خود و موقعیت به وجود آمده در کلاس این وسایل را به کلاس می آورد مراکز ذکر شده در پایین می تواند بر حسب فضای مرکز پیش دبستانی متفاوت باشد

مراکز یادگیری: مرکز آموزش علوم - مرکز موسیقی - مرکز تجهیزات هنر و کار دستی - مراکز تجهیزات کتابخوانی - تجهیزات صوتی و تصویری - مرکز

اسباب بازیها و بازی آزاد - مرکز آموزشهای قرآنی، معنوی - مرکز آموزش ریاضیات - مرکز تربیت بدنی - مرکز خواندن و نمایش - مرکز دیداری. مرکز ماجراجویی: در مهدکودک دارای فضاهایی که پر از پیچیدگی است وجود داشته باشد که قوه تجسم و تخیل کودکان به واسطه بودن در این فضاها تقویت می شود.

ارزشیابی در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

۱- مشاهده معلم: مشاهدات ساده معلم در طی روز از فعالیتهای مختلف کودک با توجه به اهداف ذکر شده در نمودار بالا صورت می گیرد این مشاهدات را می توان از طریق عواملی چون پویایی جلسه ی دور هم نشستن، گفتگو، جست و جو و بارش فکری انجام داد.

۲- نمونه های کار از فعالیتهای کودکان در زمینه های مختلف: بسیاری از مربیان مراکز پیش دبستانی پوشه هایی برای هر کودک که حاوی نمونه های کار آنها است تهیه می کنند. طبیعتاً، تک تک کارهای هر کودک در پوشه نگهداری نمی شود، بلکه فقط نمونه های متناوب و دوره ای در سراسر تحصیلی در پوشه گذاشته می شود. به این طریق، معلم قادر خواهد بود که در صورت لزوم کارهای قبلی هر کودک را پیش روی داشته و با وضعیت و کار فعلی او مقایسه نماید. چنین مجموعه ای از کارهای کودک می تواند به معلم در مورد نحوه پیشرفت و یا گام های لازم برای تقویت سطوح ویژه ای از رشد کودک، اطلاعات مناسبی بدهد. علاوه بر موارد فوق از آزمونها، نوارهای ویدئویی، نقطه نظر خود کودکان، و نظر سایر مربیان و بزرگسالان برای جمع آوری اطلاعات استفاده می شود.

۳- مشاهده بازیها و کارهای تخیلی: مشاهده بازیهای تخیلی کودکان از کارهای مهم و ضروری مربی می باشد در این شیوه رفتارها و حرکاتی مانند تقلید،

آزمایش، تغییر شکل اشیا، همدلی، توانایی قرار دادن خود به جای دیگری، همبازیهای تخیلی، تعابیر خیالی، داستاهای تخیلی، استفاده جدید از قصه ها، ساختن، بازیهای جدید، رهبری در بازی و درک زیبایی شناسی، نقاشی و بیانات شفاهی هنگام نقاشی و طراحی مورد مشاهده و بازنگری قرار می گیرد و با توجه به آن مربی در مورد خلاقیت کودک ارزشیابی می کند.

۴- چک لسیت ارزیابی: چک لیست ها در الگوی پیشنهادی شامل مواردی هستند که بر سطوح مختلف رشد کودک از قبیل شناختی، حرکتی، زبان آموزی، خلاقیت، اجتماعی، عاطفی و... تمرکز دارند و هر سه ماه یکبار از وضعیت عمومی کودک چک لیست تهیه می گردد.

۵- نظرات والدین کودک: یکی دیگر از مواردی که در ارزشیابی کودک در الگوی پیشنهادی باید مورد نظر قرار گیرد استفاده از نظرات والدین در مورد رشد کودک در سطوح مختلف می باشد برای این کار می توان پرسشنامه ای که در آن به همه سطوح از قبیل شناختی، عاطفی، اجتماعی، جسمانی و... اشاره شده تهیه کرد و از اولیای کودک در مورد آنها نظر خواهی کرد.

مربیان در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

مربی آمادگی حتما باید واحد های زیر را در طی گذراندن دوره های تربیت مربی یا دانشگاهی آموزش ببیند:

۱- روانشناسی کودک

۲- روانشناسی رشد

۳- روانشناسی تربیت

۴- روانشناسی بازی

۵- آموزش مفاهیم (علوم- اجتماعی- دینی- ریاضی- زبان آموزی)

۶- آموزش حرکات پایه و نرمش ها در دوره پیش از دبستان

۷- سرودها و اشعار کودکان

۸- نمایش برای کودکان در دوره پیش از دبستان

۹- برنامه ریزی درسی در دوره پیش از دبستان

علاوه بر داشتن مدارک مرتبط مربیان باید خصوصیات زیر را نیز دارا باشند.

گرمی و محبت- توانایی کوشش و تلاش - حساسیت- حس خوش طبعی-
انعطاف پذیری- پذیرش تفاوت های فردی کودکان - صداقت- قدرت و توانایی
جسمی- یکپارچگی و هماهنگی در رفتار- مهربانی و مروت داشتن- طبیعی بودن-
اعتماد به نفس- شادابی و شور زندگی داشتن- توانایی یادگیری از تجربه ها-
پذیرش خود.

نقش والدین در آموزش و پرورش کودک در الگوی برنامه درسی

رشدگرا و خلاقیت محور

- ❖ بهره گیری از کمک های والدین در فعالیت ها و پروژه ها.
- ❖ کمک گرفتن از والدین در امر سواد آموزی فرزندان.
- ❖ تعیین وظیفه اصلی والدین در قبال آموزش فرزندان.
- ❖ ایجاد احساس صمیمیت در والدین و کارکنان مهد کودک برای تبادل اطلاعات پیشرفتی کودک.
- ❖ شناسایی تجربیات والدین و تامین امکاناتی برای استفاده از این فرصت ها در مراکز پیش دبستانی.
- ❖ شناسایی کودکان دارای خانواده نابسامان و اختلاف دار و توجه بیشتر به آنها در جهت رفع کمبودها.
- ❖ استفاده از والدین به عنوان منبع اطلاعاتی در جمع آوری وسایل و مواد خام و بدون استفاده به منظور کاربرد آن در مراکز پیش از دبستان.
- ❖ آموزش والدین برای ایجاد توانایی بیشتر در امر آموزش و تربیت فرزندان.

مدیران مراکز پیش دبستانی در الگوی برنامه درسی رشدگرا و خلاقیت محور

در این قسمت به وظایف مهم و اساسی مدیر در مرکز پیش دبستانی پرداخته می شود.

(ذکر چند نمونه):

- تامین رفاه و به وجود آوردن اطمینان و امنیت شغلی برای همه مربیان.
- ساماندهی به وضعیت تامین بیمه، بهداشت و سلامت روحی و روانی مربیان.
- ارائه برنامه سالانه، ماهانه و هفتگی به گروههای سنی مختلف با فراهم آوردن انعطاف پذیری لازم برای کودک و مربی.

سطح تحصیلات مدیر مرکز پیش دبستانی

تحصیلات و تجربه برای مدیر مرکز پیش دبستانی از موارد مهمی است که باید به آن اهمیت داده شود تحصیلات مدیر مهد کودک در حد کارشناسی، کارشناسی ارشد، دکتری مرتبط در رشته های روانشناسی - علوم تربیتی - علوم اجتماعی و رشته های مرتبط با پیش دبستانی می باشد علاوه بر آن مدیر مهد کودک قبل از تاسیس مرکز باید تجربه و تبحر لازم در این زمینه را داشته باشد.

الگوی طراحی شده از چه اعتباری برخوردار است؟

اعتباریابی الگوی بهینه ی برنامه درسی

فراوانی درصد						نام عناصر
جمع کل	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	
۱۰۰	-	-	۲۵	۳۰	۴۵	مفروضات
۱۰۰	-	-	-	۷۰	۳۰	اصول
۱۰۰	-	-	۱۵	۴۰	۴۵	اهداف کلی
۱۰۰	-	-	۳۰	۲۵	۴۵	محتوا
۱۰۰	-	-	۱۰	۵۵	۳۵	سازماندهی محتوا
۱۰۰	-	-	۵	۴۵	۵۰	روشهای آموزشی و پرورشی
۱۰۰	-	-	۲۰	۵۰	۳۰	فعالتهای یادگیری
۱۰۰	-	۵	۳۰	۳۰	۳۵	محیط یادگیری
۱۰۰	-	-	۱۰	۵۰	۴۰	ارزشیابی
۱۰۰	-	-	۳۵	۴۰	۲۵	دیدگاهها
۱۰۰	-	-	۲۵	۳۰	۴۵	مربی
۱۰۰	-	-	۱۵	۴۵	۴۰	والدین
۱۰۰	-	-	۳۰	۲۵	۴۵	مدیر
۱۰۰	-	۰/۴	۱۹/۲	۴۱/۲	۳۹/۲	کل

نتیجه گیری و پیشنهادهای صاحب نظران در خصوص اعتبار الگو

با نظر به درصدهای بالا نتیجه گرفته می شود که حدود ۹۹/۶۲ از افراد در مورد الگوی بهینه برنامه درسی نظر خیلی زیاد، زیاد، متوسط داشته اند. نظرات، پیشنهادات، انتقادات اساتید مرتبط درباره پیش دبستانی در اعتباریابی به قرار زیر می باشد:

- اگر پیش دبستانی پیش نیاز دوره دبستان باشد در این صورت ماهیت خلاقیت خود را از دست می دهد.
- برنامه درسی دوره پیش دبستانی باید یک فضای کاملاً غیر قضاوتی برای کودکان مهیا نماید.

- روش بدیعه پردازی و روش بارش مغزی نیز در قسمت روش های آموزشی و پرورشی باید مورد توجه قرار گیرد.
- به نظر می رسد تا اصلاح اساسی در ساختار اجتماع خصوصا در آموزش و پرورش صورت نگیرد امکان اجرای برنامه ی فوق ممکن نیست.
- به مسائل تربیت بدنی به صورت عملی که بازی گونه نیز داشته باشد بیشتر توجه شود.
- فقط داشتن مدرک تحصیلی برای مربی کافی نیست باید برای استخدام مربی از تست های رغبت سنج و شخصیت سنج نیز استفاده شود.
- بسیاری از والدین انتظارات کمال گرایانه از کودکان خود دارند و آموزش بهتر را به معنای یادگیری زبان های دیگر و ریاضی و هنر و موسیقی و... در حد بالایی می دانند. غافل از آنکه یادگرفتن هنر زندگی بزرگترین و مفیدترین آموزش است.
- در این سنین کودکان باید بیشتر به بازی و فعالیتهای بدنی مشغول باشند.

بحث و نتیجه گیری

تجارب سالهای اولیه هر کودک در رشد همه جانبه وی از جمله شکل گیری شخصیت او بسیار موثر است. و دوره پیش دبستانی فرصت ارزشمندی را برای یادگیری، رشد و استفاده از مزایای علمی و از بین بردن شکاف سطوح فرهنگی فراهم می کند که در سالهای بالاتر دشوار است. توجه به نقش اساسی خلاقیت در زندگی، ضروری است و باید این توانایی ارزشمند را در کودکان پرورش داد. تحقیقات روانشناسی و تجربیات انجام شده، تا حدودی نشان داده اند که می توان خلاقیت را پرورش داد. اعتقاد به امکان پرورش خلاقیت و سایر خصوصیت های فرد، نگرش ما را نسبت به توانایی های عظیم انسانی، در جهت مثبت تغییر می دهد و ما را به جستجوی شیوه های مناسب برای رشد و شکوفایی آنها وامی دارد.

همچنین هدف از دوره آمادگی در مراکز پیش از دبستان بر محور رشد کودک می‌باشد و رشد و توانایی‌های کودک در همه فعالیت‌ها و برنامه‌ها باید در اولویت قرار گیرد. با توجه به اهمیت رشد و خلاقیت، در الگوی پیشنهادی سعی شده است که در کلیه اهداف و برنامه‌ها اعم از روش‌ها، فعالیت‌های یادگیری، محیط یادگیری، محتوا به این دو بعد توجه شود.

با نظر به اینکه این پژوهش برای کودکان دو زبانه آذربایجان طراحی گردیده برای همین توجه به کودکان دوزبانه به عنوان هدف در این الگو در نظر گرفته شده و در محتوا، فعالیت‌های یادگیری و... برای کودکان دوزبانه برنامه‌هایی ارائه گردیده است. همچنین به دوره آمادگی به عنوان یک دوره تقریباً رسمی نگریسته می‌شود در الگوی طراحی شده آماده شدن برای سال اول ابتدایی به عنوان یک هدف کلی می‌باشد و پیش‌نیاز فهرست دروس سال اول ابتدایی در الگوی پیشنهادی وجود دارد. الگوی برنامه درسی رشد گرا و خلاقیت محور با الگوی طراحی شده (عباسی، ۱۳۸۲) در عنصر فعالیت‌های یادگیری، نقش مربی، روش‌های آموزشی و پرورشی و قسمتی از محتوا همسوست. و در عنصر نقش والدین، نقش مدیر، محیط یادگیری، قسمت عمده‌ای از اهداف از جمله فرهنگ و گویش محلی - آماده شدن برای سال اول ابتدایی و توجه به خلاقیت نا همسوست البته لازم به ذکر است که دلیل ناهمسو بودن این است که در موارد فوق، در الگوی طراحی شده اشاره‌ای نشده است.

اعتبار الگوی طراحی شده بر اساس نظر 20 نفر اساتید مرتبط در زمینه علوم تربیتی ۹۹/۶۲. می‌باشد که این رقم نشان دهنده اعتبار بالای الگوی بهینه برنامه درسی می‌باشد. نظر به اینکه پیشنهاد برای ارائه یک الگوی بهینه نیاز به تایید از طرف افراد یا سازمان‌های متخصص در این زمینه دارد، لازم بود که این الگو توسط صاحب نظران اعتباریابی گردد.

بر اساس یافته های پژوهش پیشنهاد می شود که :

- ۱- الگوی طراحی شده بعد از بررسی های آزمایشی در استان های دو زبانه کشور به عنوان چهارچوب اصلی برنامه های درسی دوره ی آمادگی مورد توجه قرار گیرد.
- ۲- مواد و منابع یادگیری متناسب با الگو توسط مراکز ذی ربط طراحی و تدوین گردد.
- ۳- مربیان و مدیران از آموزش های لازم در خصوص نحوه بکارگیری الگو برخوردار باشند.
- ۴- برنامه های اجرایی بیشتر بازی محور، رشد محور و خلاقیت محور باشد.
- ۵- محیط غنی برای رشد خلاقیت کودکان تدارک ببینند.

منابع و مآخذ

- بازرگان، س (۱۳۸۶)، مقدمه ای بر برنامه ریزی چند بعدی- ماتریس زندگی، تهران: انتشارات مدرسه.
 - مفیدی، ف (۱۳۸۶)، برنامه آموزش و پرورش در دوره پیش دبستانی، تهران: انتشارات سمت.
 - مفیدی، ف (۱۳۸۶)، اصول و مفاهیم آموزش و پرورش پیش از دبستان، دفتر برنامه ریزی درسی آموزشهای فنی و حرفه ای.
 - صادقیان، ن. و شعبانی، ا (۱۳۸۶)، فعالیتهای یاددهی-یادگیری برنامه درسی برای دوره پیش از دبستان، تهران: انتشارات توکا.
 - گنجی، ح (۱۳۸۳)، آزمونهای روانی، تهران: انتشارات ساوالان.
 - عباسی، ع (۱۳۸۲)، طراحی الگوی برنامه درسی بهینه برای دوره کودکستان، نقد و بررسی وضعیت این دوره در مقایسه با آن الگو، پایان نامه دوره دکترا دانشگاه تربیت مدرس.
- منابع انگلیسی: از منابع زیر صرفاً برای مطالعه در مورد طراحی الگو استفاده شده است.
- Almon, J., (1992) Educating for creative thinking, The waldorf approach revision, vol. 15, Issue 2, p. p.71-8.
 - Braun, S And Edwards E., (1972) History and thery of early childhood Education, wadswov th.
 - Charlsworth ., R (1998) Understanding child development, Forth edition, Delmar publishers.
 - Cohen, D., (1990) Moontessori methods in pubtic schools. Education Digest, sep. Vol, 56 Issue I, P.P.63-40
 - Cunnarson, L., 1992, Sweden in: (E.d) international handbook of childcare policies and programs.
 - Curtis, A.M., (1996) A curriculum for preschool child: learning to learn. Routledge, London.
 - Cutwrith, V., (1997) A muticultural family project for primary, young Children.

- Easton, F.,(1997) Educating the whole child. head, heart and hands, theory into practice, spring 97, vol , 36. Issue 2.p.p. 87-9.
- Gardner, H.,(1983) Famaous of mind. Ng, Basic Books, New york.
- Hills,T.,(1993)Reaching potentials through appropriate assessment, in S.Bread kamp and T. RoseGrant (Eds) researching potentials: appropriate curriculum and assessment for young children, vol.i (washington D.C. NAEYE).
- Hincle , p.,(1991)A school mastrest on the idea that all children are different, News week, 12/2/1991 , vol .118, issue 23, p.p.53-54
- Jaeckel, j.,(1996) North American school growth developments, No.1,p.1, fair ouks, cA: Association of waldorf schols of North America.
- Kagan, S,and Hall m.,(2001),Early care and education policies in Sweden: Implications for the U.S.A. phi. Delta kappan, No. 2001, vol, 83. , Issue 3 , p. p. 234 – 246
- Katz l, and chard s., (1989), Engaging childrens minds: the projects approach. Greenwich.
- Kennedy,D.,(1996),After Reggio Emillia : May the conversation begin ! , young children, July p. p. 24.26.
- Mcdermott.R. and,(1992),Waldorf education in an innercity public school , the urban review.
- Meisels s.J,and Zablon, j.,(1994), The work sampling systems: an overview (Ann Arbor, MI. Rebus planning Assoiation
- Miller J.p.,(1988), The holistie curriculum Toronto: ontario institute for studies in education.
- Montessori, M.,(1970), The absorbent mind. Newyork.
- New, R.S.,(1993), Italy in M. cochran (Ed). International handbook on child development, and developmentally appropriate practices.
- New, R.,(2000), Reggio Emilia: some lessons for U.S.
- O. E.C.D.,(1999), Childhood education and care policy in Sweden.
- Rinaldi ,E.,(1998), Lascolto visible(Reggio Emillia Center:di. Documentalione ericerca Nidi e scuble , edell infanzia.

-
- Rob, B.,(1996) Waldorf method of Education, Education Digest, Vol. 62 issue3 , p64.
 - Rumbush,N.,(1992) Montessoris method: stewardship of the spirit Revision , Fall 1992, vol . 15, issue 2p.p. 79-82.
 - Smilansky, S.,(1990) Sociodramatic play: Its relevance to behavior and a achivemetnt in school. In children, s play and learninged. Edgar Klugman and Sara smilansky. Teacher college press.
 - Soesman, A.,(1983) The twelve senses. Hawthron press, stroud U.K.
 - Spodek, B.,(1993)Art education policy review , Jul./ Aug. 1993, vol. 94, issue 6, p.11.
 - Sprinthall,R, and Sprinthall,N.,(1977) Educational Psychology,A Developmental Approach , Addison Wesley publishing company Inc.
 - Stimpson,J.,(1988)Contemporary questions, Houghton- Mifflin Newyork.
 - Vecchi , V.,(1996) Birth of two horses in: municipality of Reggio Emilia the hundred languages of children catalog (Reggio Emilia , Italy , Reggio children)